

Sobre *La corona d'espines* (fragment del pròleg a les *Obres Completes*)

Josep M. de Sagarra

FONT: Sagarra, J. M. de. (1948). *Obres completes: Teatre*. Barcelona: Editorial Selecta.

A tot escriptor que senti de debò el teatre, tant si ve del camp de la poesia com del camp de la novel·la, com del camp del periodisme, no l'aconcenta que les seves comèdies siguin escoltades i criticades discretament, sense provocar l'explosió de l'èxit i de la popularitat. No n'hi ha prou amb la consideració dels amics, ni amb l'adhesió d'un públic minoritari. Confesso que, encara que aquest no era el meu cas, perquè alguna de les meves comèdies, dins la relativa eficàcia que el teatre català exercia sobre els espectadors corrents, havia fet un paper bastant digne, jo desitjava, sense renunciar a procediments honestos, ultrapassar aquell límit moderat, que en les millors avinenteses era el preu que aconseguíem tots els qui aleshores estrenàvem al «Romea» i al «Novesats». Allò que nosaltres en dèiem èxits no feia trontollar les multituds, perquè no comptaven els poquíssims casos en els quals, una intenció comercial que no tenia res a veure ni amb la literatura ni amb el bon gust, captàvem, de tant en tant, les cent i les dues-centes representacions de la inconsciència del públic.

Són aquells poquíssims casos, als quals no negaré mai el mèrit, que amb el temps han anat fent prosèlits, i que avui dia, per desgràcia, encara fan una grossa viu-viu en aquests escenaris deixats de la mà de Déu.

Jo desitjava, doncs, una autoritat més directa sobre els espectadors. I per això no n'hi havia prou amb la simpatia del tema i l'emoció del vers. Em mancava la malícia i la tècnica teatrals. Em mancava fer un esforç, lluitar contra la pròpia facilitat, i meditar una mica sobre la feina que tenia entre mans. Jo no sé si aquestes coses se m'anaren donant per instint o si fou per voluntat deliberada; el que puc dir és que en les escenes de *La corona d'espines* vaig esmerçar moltes més hores que en les obres anteriors, i probablement això produí un resultat.

Abans de concretar aquesta comèdia, se m'acudí el cas d'una maternitat ferosament ultratjada pel destí. El cas no era nou ni original; tot el truc consistia a presentar-lo d'una manera nova en el nostre teatre. Vaig pensar en l'època i el clima del meu tema. Influit no sé per què, vaig enamorar-me de l'època del Terror, 1793; això podia ser un element que compliqués les coses i em donés lloc a presentar dues mentalitats: una immoralment reaccionària, una altra noblement progressista. El clima de les dues mentalitats seria una ciutat tancada, una mica levítica, amb escorrialles de noblesa i amb un prestigi històric; se m'acudí Solsona, per una simpatia especial que tinc a les seves pedres. Després d'aquests elements, calia donar a la meva obra un gustós sentit evangèlic; necessitava una moral i un exemple, i, per damunt de tot, un símbol. No em costà gens de trobar el títol: *La corona d'espines*. La corona prestigiosa i sagrada ennobliria la maternitat de la víctima, que, naturalment, havia de triomfar patèticament i havia d'encarnar-la una gran actriu.

A la companyia de «Novetats» existia una figura eminent que era Maria Morera. Jo, com altres autors, li havia repartit papers de característica, els quals ella convertia sempre en impecables creacions. Però feia anys que la senyora Morera no estrenava una obra en la qual ella fos el galant i la dama, i dominant les escenes, pogués lluir les seves úniques facultats.

Jo, amb *La corona d'espines*, vaig pensar de seguida a treure partit del valor de Maria Morera, i vaig mirar si tindria la sort de proporcionar-li un triomf positiu, que la rejoinés en la seva maduresa.

Amb tota calma vaig escriure la meva comèdia, perquè el senyor Canals no em donava pressa. Aquella temporada no havia d'inaugurar-la jo, sinó un excel·lent company meu, amb una obra de la qual el senyor Canals esperava l'èxit definitiu. Un cop acabada la comèdia, la vaig dur al meu empresari i la hi vaig llegir, esperant que *La corona d'espines* faria aixecar el senyor Canals del seu seient, i que em saltaria al coll com un desesperat, amb els ulls plens de llàgrimes i amb el cor vessant entusiasme. Però res d'això; el senyor Canals era d'una fredor i d'una serenitat incommovibles; i quan jo li deia que amb *La corona d'espines* faria una fortuna, el senyor Canals es limitava a somriure amb una escèptica correcció. L'obra del debut, en la qual el senyor Canals no hi havia planyut res, i fins s'hi havia

excedit, donat el seu sistema d'estalvi, no produí els efectes somniats. I l'endemà el senyor Canals, sense dissimular ni el disgust ni el mal humor, em va fer llegir *La corona* a la companyia, i comminà el director Carles Capdevila perquè, al cap de vuit dies, s'estrenés la meua comèdia, sobre la bona fortuna de la qual s'ha de confessar que l'empresari no tenia cap fe.

Amb el poc èxit de l'obra del debut, al senyor Canals no li venia bé gastar ni un cèntim per a muntar *La corona d'espines*. S'aprofità un vell decorat que el pintor Rocarol executà per a una obra de Puig i Ferrater que es deia *Gueridó i Francina* i feia catorze anys que s'havia estrenat al Romea.

En el vestuari s'utilitzà el que bonament serví el sastre Penalva. Només Gimbernà exhibí una jupa de vellut brodada, propietat de l'actor, que, segons ell deia, era autèntica, i havia pertangut al seu rebesavi, el famós cirurgià Antoni de Gimbernà. Es donà el cas que l'obra que més diners proporcionà al senyor Canals fou muntada amb el mínim de despeses, i, si en el muntatge *La corona d'espines* obtingué un tracte de gos, en els assaigs no se li concedí la més petita deferència. Amb cinc assaigs saltà de la taula de l'apuntador a la llum de la bateria. Maria Morera, Pepeta Fornés i l'actor Sunyer, que debutava a «Novetats» amb aquesta obra, se sabien el paper perfectament. Gimbernà, encara que depenia de l'apuntador —i en el segon acte aquesta dependència em feia tremolar a mi entre caixes—, encertà tan bé en la composició del seu personatge, que això va suplir amb escreix les falles de la memòria. De totes maneres, llançar la comèdia en la forma que ho exigí la impaciència de l'empresari, fou una temeritat sense precedents. Però, des de les primeres escenes, el públic quedà fascinat, i l'entusiasme esclatà en una frase que la protagonista diu a la meitat del primer acte. Ningú, en els assaigs, no sospità que aquella frase pogués encendre el públic. Al segon acte l'escalfor del teatre pujà de graus, i, en l'escena culminant del tercer, s'aixecà tota la sala en pes, i una ovació inacabable va interrompre la representació.

El públic estava tan lligat a l'escenari, que l'entrada final de Gimbernà —era el traïdor de la comèdia— produí una autèntica protesta; els de la galeria volien menjar-se'l materialment. Quan va caure el teló d'una manera definitiva, després de vint vegades d'anar amunt i avall, el primer sorprès fou l'empresari Canals.

A Maria Morera li havien tret vint-i-cinc anys de sobre, i jo estava convençut que les precaucions preses amb la meua obra havien donat el seu fruit. Això em semblava indiscutible.

La crítica, però, no deixà anar al vol les campanes, però el públic saltà per damunt de la crítica; *La corona d'espines* havia arribat al carrer amb totes les conseqüències. Es va donar el cas insòlit d'acabar el paper durant onze festes seguides, i amb una afluència d'espectadors sense minvar. *La corona d'espines* arribà a les cent cinquanta representacions.

El senyor Canals, que no sabia el que li passava, es decidí a una disbauxa desconeguda en ell. Va fer pintar per l'escenògraf Batlle allò que, en típic dialecte teatral, se'n diu el *mamarratxo*.

Consistí en una sentimental al·legoria de l'obra, que ocupà tota la façana de «Novetats». Avui dia, això del *mamarratxo* s'ha prodigat en tota mena d'espectacles de cinema, de revista i de comèdia, però en aquell temps un teatre seriós només s'ho permetia en les ocasions solemnes.

La corona d'espines fou, des d'aleshores, l'obra de Maria Morera, com ho havien estat *La mare*, de Rusiñol, *La reina vella*, de Guimerà, i «La baronessa» del Ferrer de tall. A l'estiu següent triomfà al Paral·lel, i en totes les *tournées* que se'n feren per Catalunya. Jo puc demostrar que, en els dinou anys que té de vida, mai no s'ha deixat de representar en el nostre país. Des de les valls del Pirineu a les terres de l'Ebre, no hi ha companyia d'aficionats que no l'hagi escollit, ni hi ha actriu del nostre teatre, llevat de Maria Vila, que encara no s'ha decidit a fer-la, que una hora o altra no s'enamori de la «Marta» de *La corona d'espines*.

L'any passat, l'actor Garsaball va triar aquesta obra per al seu benefici, després d'haver-se reprès pocs mesos abans al «Barcelona», i vaig poder constatar que, en el Paral·lel, la joventut de *La corona d'espines* es mantenia intacta, i que l'actriu Emília Baró, en el paper de «Marta», sabia emocionar el públic igual que Maria Morera en la nit que va estrenar-se la meua comèdia.

La senyora Morera, avui retirada gairebé del tot de l'escena, no desaprofita de tant en tant l'ocasió de presentar-se de nou amb *La corona d'espines*, sempre que la reclamen

des d'un escenari modest o des d'una festa de poble, i aquests èxits esporàdics li mantenen fresques les seves il·lusions juvenívoles. Més per descuit meu que per altra cosa, *La corona d'espines* no fou traduïda al castellà, ni representada per moltes actrius que me l'havien demanada. Ara jo n'he fet aquesta traducció, però prescindint del vers i cenyint el diàleg en una prosa tan concreta com he pogut. I m'he adonat que ni l'emoció ni la teatralitat no desapareixen de l'obra. En una adaptació potser menys retòrica i menys excessiva que l'original català, he vist que la meua obra no perdia gens, i, si li manca la música, hi guanya la intensitat de la frase.

Mentre escric aquestes ratlles, Margarida Xirgu està preparant el seu debut de temporada a Buenos Aires amb la meua adaptació castellana de *La corona d'espines*. I espero que, a l'altra banda de l'Atlàntic, aquesta comèdia, servida per l'art d'una actriu tan eminent, continuarà la seva vida afortunada, amb el vestit nou i amb l'ànima meravellosa que sabrà ella donar-li.